

Međutim, osnovni problemi savremene skulpture proizilaze iz odnosa industrijskog i umetničkog. »Mašinizam«, nepratički raspložen prema neutilitaričkim, estetskim potrebama čoveka, prouzvodi nove, stroge funkcionalne forme, koje prenvljavaju na svet i utiču na formiranje načera ukusa. Umetnost prilazi ovom problemu na dvojaki način: humanizacijom industrijskih formi i slobođenjem interpretacijom tih istih formi. U prvom čemu sličavaju sresti napore Anri Lorana, Branislava Linića i Henri Muria, a naredio Hulija Gonzalesa. Na čelu druge grupe stajao je Pablo Picasso; sada stoji Naum Gabo i Antuan Pevzner, pod uslovom da isti znaci pridamu u nekoliko drugih umetnika, među kojima se naročito ističu: Aleksandar Calder, Barbara Hepworth i Kurt Sviters. I s vremenom na vreme, sa jerhom hlagom omenjem da je čovek još uvek sredstvu likovnih problema, jedan od načela mistrovera u hbojnoj uznenamnosti moderne likovne kulture: Henri Mur.

Sintesa je bila pred nama. Videli smo je, zaokrušjenu i začvrstenu razdobljuču i sumnjama napominjanu za pedeset proteklih godina. Mi nismo sudjeli, jedva da možemo biti svedoci. Njen tok je neizvesan, jer nis su vuće sa sobom, jedino što nam ostaje to je da čekamo i da razmisljamo.

Miodrag KOLARIĆ

uvod, razrada...

Pišem pismene zadatke. A kakve su teme? Uvek iste i već banalno dozadne, iz godine u godinu. Jedan moj doživljaji. Lik ranjenog borca. Koja mi se pročitana knjiga naivije svida. Opis jeseni. Zašto treba voleći knjige, itd. Uvek to, uvek tako. Smešna je ozbiljnost profesora kada te teme islivaju na tablu, neobičajiva je neuzbijljost učenika kada te teme obrađuju. I onda: uvod, razrada, zaključak. To je obavezna napomena svih profesora, zadatok mora da ima početak i kraj, bez ikakvih »modernističkih vrdalama, bez zaobilaznica teme, do dve stranice najviše. Pa da li je to sve potrebno? Da li je to ta indižibilnost učenika u pisanju pismenih zadataka? Kakav je to »straha način dražnih profesora od modernizma? Zašto, naizad, služe ti pismeni zadaci iz spiskohrvatskog jezika, ako ne za slobodno eksperimentisanje i traženje učenika. Nama nisu potrebne šablonizirane i izvikane teme lažnog malogradanskog morala. Nama nije potrebno sufliranje dekadentnih i nepunoletnih profesora. Pustite nas da pišemo kako oscemo! Nemojte nas terati da se izvećaćemo određivaljivom nečim što ne volimo, što nam je izazalo već na vrh glave. Nemojte tako strogo da tražite uvod, razradu, zaključak, jer mi znamo te izlišne elemente jedne ustaljene prakse, znamo tu papirnatu teoriju o našim mogućnostima i nemognostima. Poledačite malo u naše srce, zadajte temu koja će biti dovoljno pametna i ozbiljna za sve naše misli, temu koja će adekvatno odgovarati trenutku u kojem je nastala. A ne nekako mitingaško izvještavanje parola »naš hrabri narod, sviksa svest ranjenog boraca, itd, itd. Ostavimo to onima koji znaju i imaju da ocene smisao ovih rečenica, onima koji su proizvod tog vremena u čiju epohalnost i veličinu nik ne sumnja. Pa još i oni. Bojažljivo se diškutuje u našim srednjim školama o savremenim strujnim u literaturi, bojažljivo se hvale Vasko Popović ili Mira Pavlović. Samo se konstatuje da i oni nešto pišu, da su modernisti i ništa više. A učenici očekuju od svojih profesora još nešto, očekuju reč potrebne podrške. Ali toga nema. Profesori su zatvoreni u svojih četverdeset minutu predavanja i ispitivanja. To nam se ne svida! To nam se nikako ne svida. Želeli bismo da nas razumeju, da nas priznaju kao jedinke, kao bića koja bitiš i dišu svojim srcem.

Radomir RAJKOVIC

IZ REDAKCIJE

Drugarica Florika Šefan posle četiri godine učešća u radu na uređivanju lista zbog preseljenja u Beograd neće više biti član našeg redakcionog kolegijuma.

Sa najboljim željama joj se zahvaljujemo.

zašto je plakao hanc

Bio sam došao poslednji. Gledao sam okolo i tražio mesto gde da sednem. Bilo je prazno još samo jedno. Bilo je prazno u drugoj klupi do Hanca. Hanc je sedeo u novoj prugastoj košulji od svile. Imao je začesani kos na razdeljak, nakvašen mirisljavim uljem. Prvo sam mislio da li da sednem do Hanca. Hanc je bio jedan Švaba i ja sam stalno izbegavao da sedim do njega. Prosto nisam došao da sedim do jednoga Švabe koji je naše ubijao. Zbog toga se sa Hancom nisam htio ni držuti. Takođe se sa Hancom nisam htio niigrati, kada se on igrao u dvorištu ili na ulici, ja sam okrećao glavu i zaoblazio ga. Zato sam zamolio Ivana da se pomakne. Ali se on nije htio pomaknuti. Rekao je zašto da se guramo i što ne sednem do Hanca. A Hanc se već bio pomakao i tako me pozvao da sednem do njega. Najzad sam morao sedi do njega. Sedeo sam i čutan, i Hanc me pitao što čutim. Ja ga nisam htio ni pogledao. Rekao sam što se to nije tiče što ja čutim. Onda sam izvadio maštiljavi olovku i njome pišao po klupu. Kvasio sam joj erce veleni jezika, i znao sam da Hanc gleda. Ispred sebe po klupi crtao sam jedno jato gusaka, jednog konja kako pase travu na poljani, jedno sunce kako izlazi iza brda, jedan red drva i jednog čoveka kako kopati u polju. Još sam bio nacrtao i jednu kuću sa tarabama, i Hanc je rekao da mu se to svida i da umem sasvim lepo da crtam. Tu su rekli takode i Ale i Dragom koji su bili okrenuti prema nama. Oni su tražili da i njima nešto nacrtam i bili su ispružili dlance da im na dlancovima nešto lepo nacrtam. Dlanove su bili pokvalisani pljuvačkom i ja sam tu Aletu nacrtao jednoga u šarenom dresu kako šutira lopatu na gol i golmanu kako se bacu za lopatom, a Dragom vojnike kako pučaju tenkove kako idu i avione kako lete gore ispod jednog velikog sunca i kako bacaju bombe, i Dragom je rekao da je kao ona borba sa filmom. Ale je rekao da ovo igraju crveni i zeleni i da on navija za zelene i oni će zbog toga svakako morati pobediti. Baš tada me Hanc bio povukao za rame i ispružio dlan. Rekao je da i njemu nacrtam tu jedan cvet, jednu pticu na nebnu i jednu kuću u polju. Ja sam ga ispod oka pogledao i kolebao se da li da mu nacrtam.

Zatim sam video kada je pljuvačkom kvasio dlan. Hanc je imao veliki crveni jezik i dlan je stavio na klupu ispred mene. Rekao je: »Molim te, nacrtaj mi jedan cvet, jednu pticu i jednu kuću. A ja sam pomislio: što da ne bi i Hancu nešto nacrtao, i odmah sam olovkom povukao jednu dugacku liniju. Ja sam pritisikavao i Hanc je zabeleo dlan. Tada su svi rekli: »Šta će to zbilja, da bude?« (Već su svu došli sa svojim mestom ovamo u našu klupu da gledaju). Onda sam povukao još jednu crtu na Hancovom dlanu i svi su rekli: »To nije cvet, to je jedan krst, i da ja ne umem da crtam cveće. A Hanc je bio počvršen i htio da izvrši dlan, ali ja sam ga zadřžao i rekao: »Hanc, čekaj, još nije gotovo. Zatim sam brzo povukao još četiri male crte i svi su uzvikivali: »Pa, to nije cvet, to uopšte ne liči na cvet, to je jedan kukasti krst.«

I Hanc je baš tada dobro pogledao. Pogledao je preplaćen i crven u licu i brzo je istrgao dlan. Dlan je sakrio među kolena pod klupu. Dlan je bio o neve hele pantalone. Trliao je i počeo da plaku i svi su povikivali: »Hanc, nemoj da kriješ jedan kukasti krst. Pokaži ovamo dlan da vidimo šapski kukasti krst.«

Ali Hanc više nije mogao izdržati i zaplakao je. Prvo je plakao sasvim pripremljen, sasvim tih i ja sam mu video suze kako se slivaju niz pirgavo lice i kako mu kvasce lepu svilenu košulju.

Tada su okolo svih bili začutali. Svi su bili prestali da viču: »Hanc, pokaži nam da vidimo jedan šapski kukasti krst. Svi su stajali nepomično i neki su se penjali još uvek na klupe da dobro vide.«

Onda sam ga prvi rekao: »Hanc, nemoj da plaćeš. Hanc zašto plaćaš? Drugovi, zašto Hanc plaće? Hanc je smčan što plakuje zbog kojega. Hanc, nemoj da budеш slabši, ovo je samo šala. To se može sasvim lako oprati. Hanc, nemoj da plaćeš, tuke se sasvim lako mogu sapunom oprati.«

A Hanc nije prestagao da plaće, i ja sam čuo kako neki iz mojih ledja tih čapuju: »Baš neka, to jednom Švabi i treba.« Zatim sam čuo kada su neki drugi rekli: »Nije mu to trebalo crtati. Hanc je htio jedan cvet, a ispošto da jedan kukasti krst.«

Ja sam opet rekao: »Hanc, nemoj da plaćeš, i sebi na dlanu sam nacrtao jedan kukasti krst. Onda su svi pružili dlance i svima sam crtao kukaste kustove. Svi smo mu pokazivali, ali Hanc nije prestagao da plaće.«

Tada je ušla učiteljica i svi su začutili. Poredali su na svoja mesta i Hanc je još glasnije zaplakao, i to je čula učiteljica i prisla mu. Ja sam se bio uplašio, a ona je zapitala: »Druže Hanc, zašto plaćaš?« A Hanc se onda još više rasplakao, ustao i pokazao crte. Tu se velo dobro video kukasti krst. Rekao je da sam to ja nacrtao. Još je rekao da je želeo da mu tu nacrtam jedan cvet, jednu kuću i jednu pticu, a ja sam baš to nacrtao.

Učiteljica se sasvim uzbijila. Uzbijila se i lutio ne gledala. Viknula je moje ime i da ustanem. (Hanc je pogut izbalzirao napolu u školsko dvorište da opere ruke na bunaru). Ustao sam i bio sam se uvlačio. Učiteljica se natuljila i ja je nisam smeo gledati. Nisam smeo pogledati njene plave oči i žutu kosu. Stajala je ispred prve kluse pa pogledom uperenim u moju pogomenu glavu. Replja je i to nije bio onaj lepi glas: »Kako te smreš pla radis sa svojim drugom, stram te bilo. Ja to od tebe nikada nisam očekivala. Rat je danovo završen i takve stvari treba da zaboravljamo. Srati te bilo, Hanc je tvoj drug. I još je pitalo da ispričam kako je to bilo i zašto sam to crtao.«

Ja sam stojao pogut i gledao kako Ale ispred mene pod klupom grize crvenu jabuku. Rekao sam: »... Prvo sam mislio da li da sednem do Hanca. Hanc je bio jedan Švaba i ja sam stalno izbegavao da sedim do njega. Prosto nisam htio da sedim do jednoga Švabe koji je naše ubijao...«

A ja sam rekao: »... I baš je i Hanc bio ispružio dlan. Molio je da i njemu tu nacrtam jedan cvet, jednu pticu i jednu kuću.« A ja sam pomislio: što da ne bi i Hancu nešto nacrtao, i odmah sam olovkom povukao jednu dugacku liniju...«

Tu se učiteljica bila ponovo natuljila. Opet je počvršena i rekla: »Dosta, i da me sram bilo, jer je Hanc dete kao i ja i moj drug. A Hanc je upravo bio ponovo počeo da plaće i učiteljica mu je sasvim blago rekla: »Hanc, nemoj da plaćeš. To se sasvim lako može oprati.«

A ja sam još uvek stajao pogut i gledao ispred sebe u klupu. Ale je upravo crvenu jabuku i držao je drugu u ruci. Učiteljica je rekla: »Deco, treba nam čistog vazduha. Ovde je postalo zagušljivo.« Učiteljica je otvorila prozore.

Ja sam sada gledao kroz prozor. Kroz prozor se vidiela jedna olistala grana, iza grane krovovi kuća, iza kuća polje, a iza polja nebo sa dimnjakom ciglane. Spolja su dopirali glasovi i lepet golubova i mi smo sve vrlo dobro čuli. Unutra je bilo sasvim tih, i Hanc je još uvek potmulo jecao poređ mene.

Tada je učiteljica rekla da izade napole iz razreda, i da će kasnije dobiti kaznu. Ja sam pogut izasao sa kapom u ruci.

Nisam heto odmala da idem kući. Prvo sam dugo stajao pred vratima. Virio sam kroz ključićnicu i osluškivao. Hanc je bio prestat od plate.

Zatim sam sišao niz stepenice u dvorište gde smo se za vreme odmora igrali. Kada sam izasao na ulicu okrenuo sam prema polju. Nisam htio još kući. Ciglane je svirala tek deset sati. Ako bi išao kući, onda bi me opti ispirivali. Ja to nisam voleo.

Izvadio sam pracku iz džepa i gadao vrapce u dvoredu. Ljudi su sedeli na suču ispred kapija i zevali. Izgledali su vrlo umorni i neispavani. Jedan čovek sa brkovama je stajao pred zelenim vratima i pretio mi prstom da ne razbijem prozore.

Ja sam išao ulicom koja je vodila u polje.

Mislio sam: zašto je, dodavala, Hanc onoliko plakao?

Mislio sam i gadao vrapce.

Ljubomir TEŠIĆ

razilaze se mrtvi sa živima

Svi vi koji ste došli po svoje u naš san i dotakli nam rane rukom punom žara pamticemo ovaj deo zemlje gde se gori dokrajjer ste je ovde sazdan od vaših mladih kostiju i vaših mladih ruku i samo sa jednom ljubavlju odlazi se sa zemlje i sve su pice odletele u toplige krajeve preko brda i mora sočih želja

Samo smo mi posla vas ostali prikovani za ovaj deo zemlje gde se gori dokrajjer I kada ponovo dodete u naš san uznite svoj deo rukom punom vatre Prijetelji su vas zaboravili i otišli u obilje plečeta i plodova zemaljskih i u svetlano rubu odaju poštutu siromajtav davno sabranjenom Prijetelji su vas zaboravili i otišli na raskošne izlete Samo u naše teme sobe pripajeni uga zemlju navrati čovek sa drvenom nogom i mirlisom paljevine i velike vatre i ponovo je zbor crven nad crnim šumama i pada se od umora i gladi i pada se od ljubavi u ime živinog života i jedine zemlje Pada se sve do ruba prvoj slobodnog dana kada se razilaze mrtvi sa živima

Florika ŠTEFAN

LET

Ne javlja se. Tamom se octra ivica šume. Šum u krosnjama, nad vadoma, daleko. Vreme razapeto je trenutkom otežavanja. Ne javlja se. Izrastam zemljom bez pokreta. Sna. Rukama u tetu — bez očiju. Sve jedno. Željom što diže zaboravljene puteve zvezdama vratljivom. Létom su više ukopavam se. Pokretom nejasnije u meni, slab razaram. Podnožje šumi već zaboravom. Godinama nezgajnjivim evo: ruke ove, plaća detinji. Grad što još tura goru záčarami. Tople kapije sunce malo bezbržnih sastanaka. Pokrete iznenadno što ruše strab. Sve to. Jer negde su mora, a negde trave ispratile detinjstva — osmebe što obalamo još sanjaju u školjkama rasklopjenim. Obalama, sad pustim, bez konjice teških oklopnika. Létom. Sve više bez ruku. Nogu. Suza. Létom: šuma se diže. I zemlja sad otvorena ko topovska cev. Létom: brda pučaju u puškarnice i prozori gradova. Létom: zalijedani skverovi, parkovi, pristaništa i trgovi cvetni. Létom. Sve jedno da l ukopavam se il izrastam. Osluškujem: ne umirem — dijeme recima nepronadjenim. Létom dok bezuba usta oblik ne stegnu!

Vladimir V. PREDIC

